

Numero 17 (2021)

ARKIPÄIVÄN UTOPIAT

Pääkirjoitus
ruukku.journal.fi

Arkipäivän utopiat ja taiteellinen tutkimus

PILVI PORKOLA JA SUVI SALMENNEMI

Millaisia näkökulmia taiteellinen tutkimus voi tarjota poliittisen mielikuvituksen ja utooppisen ajattelun vahvistamiseen? Millaisia menetelmiä ja työkaluja se voi ehdottaa yhteiskunnalliselle ajattelulle ja toiminnalle? Miten erilaiset tilat, materiaalisuus ja ruumiillisuus muovaavat kuvittelun käytäntöjä? Miten taiteellinen tutkimus voi osallistua sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväen yhteiskunnan muotoiluun?

Muun muassa näitä kysymyksiä lähdimme kartoittamaan kutsuessamme taiteilijatutkijoita pohtimaan arkipäivän utopioita. Arkipäivän utopioilla viittaamme verkostoihin, yhteisöihin ja käytäntöihin, joissa kuvitellaan, rakennetaan ja kokeillaan erilaisia tapoja kokea yhteiskunnallista ja poliittista elämää tässä ja nyt (Cooper 2013). Arkipäivän utopiat pyrkivät kokemukselliseen irrottautumiseen vallitsevasta todellisuudesta ja kurottautumaan kohti jotakin, jota emme vielä tunne, tiedä tai osaa tavoittaa. Ne ovat “toisenlaisten maailmojen kajastuksia” (Allen 2015, 525), jotka ehdottavat vaihtoehtoja.

Lähestymme tässä numerossa taidetta kenttänä, joka tuottaa utooppista ajattelua ja kuvittelun käytäntöä. Lähtökohtanamme on ollut uteliaisuus siihen, miten utopiaan liittyviä käsityksiä työstetään ja tarkastellaan taiteellisen tutkimuksen piirissä. Kysymys vaihtoehtojen artikulaatiosta tuntuu ensiarvoisen tärkeältä juuri nyt, kun vallitsevan yhteiskuntajärjestelmämme ekologinen, henkinen ja sosiaalinen kestävämyys on tullut ilmeiseksi. Tarvitsemme kipeästi paremman maailman vastakuvia ja -käytäntöjä (Lakkala 2020), jotta voisimme hahmotella edellytyksiä tulevaisuuden kestäväälle yhteiselämälle.

Numeron ekspositiot hahmottelevat tällaisia vastakuvia ja -käytäntöjä erilaisista lähtökohdista ja konteksteista käsin. Ne ehdottavat monenlaisia utooppisia eleitä ja toisin tekemisen, kokemisen, tuntemisen ja näkemisen käytäntöjä: kuljeskelua, katsomista, kutsumista, koskettamista, pyöräilyä, performanssiharjoitteita ja somatiikkaa. Ne tarkastelevat kuvittelun ja toisenlaisiin maailmoihin kurottelevien käytäntöjen ruumiillisuutta ja affektiivisuutta ja pohtivat, miten nämä käytännöt voivat virittää ja sysätä liikkeelle yhteiskunnallista muutosta. Ne havainnollistavat myös kuvittelun ja utopian moninaisia materiaalisia ehtoja ja kytköksiä; sitä, miten utooppisuus ilmentyy suhteessa rautateihin, katuihin, kaiteisiin, kauppa-keskuksiin, ikkunoihin, pyöräteihin, katureunuksiin, portaisiin ja torneihin. Ekspositiot tutkivat myös sitä, miten erilaiset tilat mahdollistavat tai rajoittavat

utooppista ajattelua, ja miten tiloja voi pyrkiä ottamaan haltuun ja raivaamaan mahdollisuuksia tällaiselle ajattelulle.

Kaikissa ekspositioissa näkyy tavalla tai toisella Teppo Eskelisen tässä numerossa julkaistussa puheenvuorossaan peräänkuuluttama “hapuilun metodologia”: ne tunnustelevat ja kokeilevat erilaisia käytäntöjä, joiden avulla voisi olla mahdollista sekä avata utooppista käytäntöä että tuottaa siitä tietoa yhteiskunnallisen muutoksen ymmärtämiseksi ja edistämiseksi. Kuten Vappu Susi ekspositiossaan tämän hapuilun oivallisesti kiteyttää: “Työssä näkyy ja kuuluu epäjohdonmuokaisuuksia, jotka tuntuvat banaaninkuorilla liukastelulta. Kyse on tunnusteluista; siistien tarralaputettujen terttujen sijaan työssä on raakoja banaaneja.”

Ekspositiossaan *Utooppisten ruumiiden villi pyöräily* **Vappu Susi** pohtii pyöräilijän subjektiivista ja affektiivisista elinpiiriä ja kaupunkipyöräilyä utooppisena käytäntönä. Hän kysyy, millaisia utooppisia ruumitta pyöräilyssä rakentuu ja millaisia tulevaisuuksia ja subjekteja pyöräilyn kokemuksessa hahmottuu. Liikenteessä pyöräilyn Susi määrittelee perustuvan paikallisuuteen, ruumiillis-affektiiviseen kokemuksellisuuteen sekä ympäristön ja muiden toimijoiden ehdottamaan potentiaalisuuteen. Tutkimuksensa pohjalta Susi jaottelee pyöräilijät neljään erilaiseen arkkityyppiin – Kukkamekko, Pedantti, Sukkula ja Avantgardisti – joiden kautta avautuu näkymä erilaisiin tapoihin kokea liikennettä ja liikkua kaupunkitilassa. Ekspositio valottaa ristiriitaa, jossa kaipuu villiin pyöräilyyn ja sen suomaan nautintoon tyypistyy tai tulee liki mahdottomaksi liikennesuunnittelussa ruumiillistuvan tehokkuusajattelun takia.

Sosiaalisen somatiikan utopia – Suullisuuden orientaatio tilassa -ekspositiossa **Mari Kortelainen** kehittää sosiaalista somatiikkaa ja erityisesti “suullisuuden praktiikkaa”. Somatiikkaa viittaa Kortelaisen mukaan kehollisia kokemuksia hyödyntäviin sekä kehoa ja mieltä yhdistäviin liikkeellisiin harjoittelumuotoihin ja kehoterapioihin. Ekspositio kysyy, miten sosiaalisen kehotietoisuuden harjoittaminen voi avata uusia kulkuväyliä toisenlaiseen kokemiseen. Sosiaalinen somatiikka hahmottaa utooppisia mahdollisuuksia kehon kokemuksessa. Tutkija Jill Greeniä seuraten Kortelainen tarkastelee kehon eleitä ja kokemuksesta ja kehotietoisuudesta syntyvää muutosta poliittisen muutoksen mahdollistajana. Sosiaalinen somatiikka tekee yhtäältä näkyväksi totuttuja ruumiillisia tapoja toimia ja toisaalta avaa mahdollisuuksia toisin tekemiselle.

Elisenvaara-Pieksämäki –hajonnut kone -ekspositiossaan **Jaakko Ruuska** pohtii irtikytkennän tilallisuutta taiteellisessa tutkimuksessa. Ruuska tutki hylättyä itäsuomalaista rataosuutta erilaisten osallistavien harjoitteiden ja resiinamatkailun kautta. Ruuska soveltaa Gilles Deleuzen elokuvaa luonnehtivan liike-kuvan käsitettä pohdintoihinsa hylättyjen tilojen uudelleen aktivoimisen kautta synnytettyä mahdollisen tilaa.

Posthumanistisessa keskustelussa on peräänkuulutettu ihmiskeskeisen ajattelun purkamista. Ekspositiossaan *Calling for Zoe as a Utopian Gesture* **Annette**

Arlander seuraa Rosi Braidottin ja Karen Baradin uusmaterialistisia ajatuksia. Hän käsittelee “Calling the Dragon”-teostaan ja pohtii miten sitä voisi ajatella post-humanistisesti virittyneen utopiakonseptin näkökulmasta. Ekspositiossa utooppinen toimii kahdella tasolla: yhtäältä itse lohikäärmeen kutsuminen on utooppinen käytäntö (kutsutaan kuvitteellista olentoa), ja toisaalta itse kutsumisen prosessi on utooppinen ele, joka pyrkii loihtimaan olevaksi ja tulevaksi jotakin, jota ei vielä ole.

Mahdollisen pedagogiikkaa tarkastelee puolestaan **Kristina Junttila** ekspositiossaan *On the Potential of Exercises in Live Art Pedagogy*. Junttila esittelee erilaisia opetustilanteissa ja työpajoissa käyttämiään harjoituksia ja pohtii, miten harjoitteet toimivat työkaluina tulevaisuuden esitystaidetta ja uusia todellisuuksia luodessa. Harjoitteen kirjoittaminen toimii sekä harjoitteen dokumentaationa että mutta myös kutsuna toteuttaa se uudelleen, toisin.

Ulvi Haagensen tutkii ekspositiossaan *Walking and looking in a new way: Utopian dreams Walking to Utopia and Thinking About Art Along the Way* taiteen ja elämän välistä rajaa ja rajankäyntiä kuljeskelemalla Tallinnassa pandemia-aikana. Ekspositio pohjaa kuljeskelun pohjalta syntyneisiin havaintoihin ja valokuviin. Poikkeustila antoi mahdollisuuden havainnoida ja lähestyä kaupunkitilaa uudella tapaa ja pohtia taiteen merkitystä sen osana. Kuljeskelu näyttäytyy ekspositiossa menetelmänä, jonka avulla voi herätellä kysymyksiä taiteesta, tulevaisuudesta ja yhteiskunnallisesta muutoksesta. Haagensen pohtii esseessään missä ja miten taide voi näkyä ja näyttäytyä silloin kun sen totunnaiset esillepanon areenat ovat kiinni. Hän kuvaa ekspositiossaan myös omaa gallerian ikkunaan rakennettua teostaan “An Octopus Garden of Silly Delights”.

Kutsuimme tähän numeroon mukaan myös kolme puheenvuoroa utopioista. Esitystaiteilija **Talvikki Eerola** esittelee Todellisuuden tutkimuskeskuksen esityksellistä palvelua Utopiakonsultaatiota, jonka tavoitteena on mahdollistaa “mahdottoman äärelle pysähtyminen”. Eerola kuvaa sitä, miten arkinen ympäristö avaa mahdollisuuksia toisin tekemiselle ja dialogille, ja miten kuvittelua voi viedä yllättäviin tiloihin ja paikkoihin. Filosofi **Teppo Eskelinen** pohtii omassa puheenvuorossaan mielikuvituksen merkitystä yhteiskunnalliselle muutokselle. Hän toteaa, että ajatukset paremmasta yhteiskunnasta ovat usein välähdyksiä – katkonaisia, muuttuvia ja vaikeasti sanoitettavia – joiden tavoittamiseen tarvitaan usein sanojen lisäksi luovia keinoja. Hän ehdottaa näiden välähdysten tavoittamiseen hapuilun metodologiaa, jota voi hyödyntää myös taiteellisen tutkimuksen menetelmänä. **Salome Tuomaala-Özdemir** ja **Hanna Ylöstalo** tarkastelevat puheenvuorossaan tieteen ja taiteen yhteentulemistä ja poliittisen mielikuvituksen merkitystä kestäväen tulevaisuuden luomisessa. He havainnollistavat Naapurijurttahankkeen kautta erilaisten tilojen merkitystä mielikuvitukselle ja vaihtoehtojen kuvittelulle.

RUUKUN Arkipäivän utopiat ja taiteellinen tutkimus -numero on toteutettu osana Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimushanketta “Poliittinen mielikuvitus

ja vaihtoehtoiset tulevaisuudet” (2020-2024). Hankkeessa tutkitaan arkipäivän utopioita sekä pyrkimyksiä kohti vaihtoehtoisia yhteiskuntamuodostelmia ja kestävää tulevaisuutta.

Erratum 8.11.2022: Ulvi Haagensenin eksposition otsikko on vaihdettu eksposition mukaiseksi: *Walking to Utopia and Thinking About Art Along the Way*.

29.11.2021

Lähteet:

Allen, Amy (2015) Emancipation without utopia: Subjection, modernity, and the normative claims of feminist critical theory. *Hypatia* 30:3, 513-529.

Cooper, Davina (2014) *Everyday Utopias: The Conceptual Life of Promising Spaces*. Durham & London: Duke University Press.

Lakkala, Keijo (2020) Disruptive Utopianism: Opening the Present. Teoksessa Eskelinen, Teppo (toim.) *The Revival of Political Imagination: Utopia as Methodology*. London: Zed Books, 20-36.

RUUKKU – Studies in Artistic Research. Julkaisija: Taideyliopisto, Aalto-yliopisto, Lapin Yliopisto. www.ruukku.journal.fi

Tämä pääkirjoitus julkaistiin alun perin verkkosivumuotoisena. Tämä PDF on luotu vuonna 2026, ja siinä on alkuperäisestä poikkeava ulkoasu.

Tekijänoikeus ja lisenssi: Tekijänoikeus pysyy tekijällä. Julkaisija soveltaa numerosta 15 eteenpäin Creative Commons -lisenssilauseketta: Kaikki tämän kausijulkaisun sisältö, pois-sulkien yksittäiset logot, kuvat, ääni- ja videotiedostot ja muut taiteelliset tuotannot on lisen-soitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssin alle.